

YENİ DEVLET YENİ AİLE: 1930'LU YILLARDA TÜRKİYE'DE AİLE TASAVVURU

Aytül TAMER TORUN*, Ayşe MİRZA GİRGİN**

Gönderim Tarihi: 16.06.2025 - Kabul Tarihi: 25.09.2025

Tamer Torun, A. & Mirza Girgin, A. (2025). Yeni devlet yeni aile: 1930'lu yıllarda Türkiye'de aile tasavvuru. *Etkileşim*, 16, 12-39.
<https://doi.org/10.32739/etkilesim.2025.8.16.303>

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Öz

İktidarların toplumu biçimlendirmek, yön vermek ve özellikle de toplumsal, ideolojik ve kültürel değişim dönemlerinde yeni ideolojileri yerleştirmek için sirayet etmeye çalıştıkları temel toplumsal birim genellikle aile olmuştur. Bu çalışmada Türkiye'de çeşitli inkılaplarla olduğu kadar basın ve aydınların çabalarıyla da yeni bir rejimin yerleştirilmek istendiği 1930'lu yıllardaki 'yeni aile' ideali dönemin aile, kadın ve fikir dergileri ile ABD Büyükelçiliği'nde görevli G. Howland Shaw'un "Family Life in The Turkish Republic of 1930's" başlıklı raporunu kapsayan ABD arşiv belgelerine dayanılarak incelenmektedir. Böylece dönemin basınının işleyişi de dikkate alınarak, aydınların bu konuyu hangi yönleriyle inceledikleri ve tartıştıkları ve dışarıdan bir bakışın yeni aileye dair neler gördüğüne dair bir kavrayış ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda makaledeki veriler amaçlı örneklem tekniğiyle toplanarak, tematik eksende analiz edilmiştir. Sonuç olarak dergilerde dönemin ideolojik görüşüyle uyumlu olarak aileye önemli bir rol vermenin yanında, onu çağdaş değerlerle kuşatmaya çalışan bir yayıncılık faaliyetinin yürüttüğü, ancak toplumsal manada yeni ve eski aile anlayışları arasında önemli çatışmaların da yaşandığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: aile, Türk ailesi, tek parti dönemi, iletişim çalışmaları, 1930'ların dergileri.

* Profesör Doktor, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Ankara, Türkiye.
aytul.tamer@hbu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2697-8448

** Doktor Öğretim Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Ankara, Türkiye.
ayse.mirza@hbu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0668-993X

A NEW STATE A NEW FAMILY: THE FAMILY PROJECT IN 1930'S TÜRKİYE

Aytül TAMER TORUN*, Ayşe MİRZA GİRGIN**

Received: 16.06.2025 - Accepted: 25.09.2025

Tamer Torun, A. & Mirza Girgin, A. (2025). Yeni devlet yeni aile: 1930'lu yıllarda Türkiye'de aile tasavvuru. *Etkileşim*, 16, 12-39.
<https://doi.org/10.32739/etkilesim.2025.8.16.303>

This study complies with research and publication ethics.

Abstract

The family has been the main social unit that the powers try to influence to shape and direct society and to establish new ideologies, especially during periods of social, ideological, and cultural change. This study examines the concept of the 'new family' in the 1930s, during a period in Türkiye when efforts were made to establish a new regime through various reforms. It considers the role of the press and intellectuals of the time, drawing on family-related, women's, and opinion journals from the era, as well as U.S. archival documents. Among these is the report titled 'Family Life in the Turkish Republic of the 1930s', prepared by G. Howland Shaw, an employee at the U.S. Embassy. Thus, by considering the functioning of the press of the period, the article aims to understand which aspects of this issue were examined and discussed by intellectuals, as well as what an outsider's perspective on the new idea of family was. For this purpose, the data for the article were collected through a purposive sampling technique and analysed on a thematic axis. As a result, it was found that a publishing activity was carried out in the magazines in line with the ideological view of the period, giving the family an important role and trying to surround it with contemporary values, but there were important conflicts between the new and old family understandings in the social sense.

Keywords: family, Turkish family, one-party period, communication studies, 1930s periodicals.

* Professor, Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Communication, Ankara, Türkiye.
aytul.tamer@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2697-8448

** Assistant Professor/PhD, Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Communication, Ankara, Türkiye.
ayse.mirza@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0668-993X

Giriş

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edildikten sonra 1920'li yıllar siyasal ve kültürel dönüşüm dönemi olarak yeni adımların atıldığı, kanunların yapıldığı¹, bir başka deyişle geçmişten kopuş ekseninde somut temellerin atıldığı bir süreçtir. Yeni rejim ve devlet demek yeni bir ekonomi, kültür ve toplum inşa etmek anlamına da gelir ki 1930'lu yıllar yeni kültür ve yeni toplum için düşünsel ve ideolojik temellerin atıldığı bir dönemdir². 29 Ekim 1933'te 10. Yıl Söylevi'nde Gazi Mustafa Kemal'in 'modernleşme' ideallerini aktardığı sözleri 1930'lar Türkiye için hedeflerini de ortaya koymaktadır (Atatürk, 1933):

Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. ...Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. ... (M) illetimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitrî zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini ve millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek millî ülkümüzdür.

Düşünsel ve ideolojik ülkülerin tartışıldığı, topluma aktarıldığı en önemli kitle iletişim aracı o dönem gazeteler ve özellikle de dergilerdir. Dönemin siyasetçileri, aydınları ve akademisyenleri çoğunlukla düşüncelerini gazetelerde ve dergilerde ifade etmiştir ki özellikle 1930'lu yıllarda fikir dergiciliği yapılarak -örneğin *Ülkü*, *Kadro*, *Kooperatif*, *Fikir Hareketleri* vb.- ülkenin siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamının gelişmesi yönünde farklı ideolojik savlar ortaya atılmıştır (Toprak, 1984, ss. 33-47). İskit, Tek Parti Dönemi Türkiye ile eş zamanlı Alman devletçi matbuatını otoriter ve totaliter görüşün, Sovyet Rusya devletçi matbuatını proletarya diktatörlüğünün, İtalya devletçi matbuatını korporasyoncu faşist fırkasının propaganda organı olarak tanımlarken Cumhuriyetin devletçi matbuatının da Kemalizmin telkin ve propaganda organı olmakla birlikte hepsinden daha toleranslı olduğunu dile getirmektedir (1939, ss. 217-218). Koç'a (2006) göre ise Tek Parti Dönemi'nde bütüncül bir basın politikası mevcut değildir; zaman zaman sınırlı olmakla birlikte özgürlükçü ve demokratik bir yaklaşım zaman zaman sıkı bir kontrol ağı dönemin basın-iktidar ilişkilerine hâkimdir. Koç (2006, s. 155), Tek Parti Dönemi'nin "olağanüstü önlemlerini, rejimin karşı karşıya kaldığı tehlikelerin doğurduğu geçici uygulamalar" olarak

¹ Hilâfetin kaldırılması (1924), Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924), Anayasanın Kabulü (1924), Şapka ve Kıyafet İnkılâbı (1925), Milâdî Takvimin Kabulü (1925), Alpulu Şeker Fabrikası (1925), Teşvik-i Sanayi Kanunu (1926), Türk Medenî Kanunu'nun Kabulü (1926), İlk Nüfus Sayımı (1927), Uluslararası Rakamların Kabulü (1928), Türk Ceza Kanunu'nun Kabulü (1928), Harf İnkılâbı (1928) gibi reformların yanı sıra uluslararası ticaret anlaşmalarının yapıldığı, uçak-motor fabrikasından şeker, tekstilden demiryoluna ilk adımların atıldığı bir zaman dilimidir.

² Örneğin, Türk Tarih Kurumu (1931), Türk Dil Kurumu (1932), Halkevlerinin Açılması (1932), Üniversite Kanunu (1933), Üniversitelerde İnkılap Enstitüsünün Kurulması (1933), Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı (1934) sayılabilir.

nitelendirir. Kocabaşoğlu'na (1981, ss. 109-114) göre ise Tek Parti Dönemi iktidarı, basına sansür uygulamamış ama destek ve manipülasyon aygıtı olarak kontrolü altında tutmak istemiş ve basından beklentilerinin karşılanması için düzenlemeler yapmıştır.

Kurtuluş Savaşı sonrasında 1925 Takrir-i Sükûn Kanunu, 1926'da Gazi Mustafa Kemal'e suikast girişimi, İstiklal Mahkemeleri ve 1927 Tevkifatı ile iktidarla çatışan İslamcı, komünist ve ittifakçılar siyasal yaşamdan tasfiye edilmişlerdir. 1927 ve 1928 yıllarında hâkim kötü hava koşullarının ve 1929 Ekonomik Buhranın tarımı ve ekonomiyi oldukça olumsuz etkilemesi toplumda yükselen hoşnutsuzluğu arttırmıştır (Toprak, 1984, s. 37). Bu dönemde birçok gazete ve dergi kısa sürelerle ya da tamamen kapatılmış, gazete içerikleri oldukça 'hafiflemiş', bulvar gazetesine dönüşmüştür. Siyasetten uzaklaşmak zorunda kalan, magazin ve sansasyonel haberlere odaklı yayıncılık yapan Türk basınına 'çeki-düzen vermek', 'iyi' ve 'saygın' gazetecilik yapılmasını sağlamak ve bir yandan da siyasal iktidarın basın üzerindeki denetimini kurumsallaştırmak amacıyla 1930'lu yıllarda bazı önlemler alınmaya başlanır: Türk Gazeteciler Birliği'nin kurulması, Cumhuriyet'in ilk Matbuat Kanunu'nun yapılması, Matbuat Umum Müdürlüğü'nün tekrar kurulması, I. Matbuat Kongresi'nin gerçekleştirilmesi, Balkan Matbuat Birliği'nin oluşturulması ve 1938'de Basın Birliği Kanunu'nun çıkarılması bunlar arasında sayılabilir (Kocabaşoğlu, 1981, s. 111, 123).

1920'li yıllarda yaşanan krizlerin yanı sıra 1931 Matbuat Kanunu'nu hazırlayan önemli olaylardan biri 1924 ve 1930'da başarısız çok partili hayata geçiş denemeleri sürecinde basında hoşnutsuzluğu ortaya koyan tartışmaların ve muhalif yazıların yarattığı rahatsızlıktır. Bu bağlamda Tek Parti iktidarı basına dair hukuki düzenlemelerin yetersiz olduğu düşüncesi ile yeni basın kanununu hazırlatmıştır (Mazıcı, 1996, ss. 141-142). Cumhuriyet tarihinin ilk basın kanunu 25 Temmuz 1931 tarihinde kabul edilmiş olan 1881 Sayılı Matbuat Kanunu'nda oldukça tartışma yaratan 50. Maddesi'ndeki muğlaklık, iktidarın basın-yayın hayatına bakışını ortaya koymaktadır³. 28 Haziran 1938'de yeni düzenlemelerin hayata geçirildiği süreçte Meclis'te Basın Birliği Kanunu ekseninde yürütülen görüşmelerde İçişleri Bakanı ve kanunun mimarı olan Şükrü Kaya basına yönelik düşüncelerini şöyle ifade eder: "Gazetelerimiz milli gayeye hizmet etmektedirler ve kendi sermayeleriyle memleketin nefine çalışmaktadırlar. Gazetelerimiz büyük milli davalarımızın daima ön safta gelen müdafileri ve muhafızları olmuşlardır" (İskit, 1939, s. 215).

Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ertesi hem ülke topraklarının hem de nüfusun azalmış olması, yöneticilerin birkaç on yıl içinde nüfusu artıracak acil

³ 25 Temmuz 1931 tarihli 1881 Sayılı Matbuat Kanunu'nun 50. maddesi: "Memleketin umumi siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Vekilleri Heyeti karar ile gazete veya mecmualar muvakkaten tatil olunabilir. Bu suretle kapatılan gazete veya mecmuanın neşrine devam edenler hakkında 18'inci madde hükmü tatbik olunur. Bu suretle kapatılan bir gazetenin mesulleri tatil müddetince başka bir isim ile gazete çıkaramaz" (Resmî Gazete, 8.8.1931, No:1867: s. 374).

birtakım önlemler almak istemesine yol açmıştır. Türk toplumunun inşasında ailenin çekirdek bir birim olarak oldukça önemsenmesi ve azalan nüfusu telafi etme istenci 1930'lu yıllarda aile kurumuna verilen önemin temel nedenleridir. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 tarihli Nizamname ve Programı'nda "Türk içtimai hayatında ailenin mahfuziyeti esastır" (1931, s. 37) ve 1935 tarihli programlarında 'Sosyal Hayat ve Kamusal Sıhhat' başlığı altında "Türk sosyal hayatında aile esastır" sözleriyle korunması gereken bir toplumsal güç olarak aileye verilen önemin altı çizilir (1935, s. 44). Bu bağlamda basına da görevler ve karşıt tavır bağlamında caydırıcı cezalar verilir. 25 Temmuz 1931 tarihli 1881 Sayılı Matbuat Kanunu'ndaki 41. madde iktidarın inşa etmek istediği yeni toplum için de basının konumunu belirler: "Aile mevcudiyetini ve aile kurmak esasını sarsacak ve kadınlığı ana olmak hususundaki fikri temayülünü zayıflatacak mahiyette her türlü neşriyat yasaktır. Hilafına hareket edenlere bir aydan bir seneye kadar hapis cezası verilir" (Resmî Gazete, 8.8.1931, No: 1867, s. 372).

Türkiye'de dergicilik her zaman yenilikçi ve 'ciddi' tartışmaların yürütüldüğü; dernek, parti gibi kurumların ve/veya toplumsal-siyasal akımların sesi olarak yayınlandığı bir alan olagelmıştır. Ancak savaş sürecinde sonrasında krizler ve değişim dönemi olan 1920'lerde kadın dergilerinin çoğu çatışmadan uzak eğlendirici ve bilgi verici bir tavra bürünmüşlerdir. Medeni Kanun ile hukuki haklarını elde eden kadınların 1930'da ve 1934'te seçim kanunlarında yapılan düzenleme ile seçme-seçilme hakkını elde etmeleri iktidarın 'Cumhuriyet kadını' tasarımıındaki, biçimlendirmesindeki temel adımlarından biridir. Cumhuriyet iktidarı hukuki, toplumsal ve siyasal eksende kadın ve erkeğe eşit olanaklar sağlayan düzenlemeler yapsa da amaçlanan aile kurumu içinde 'evde üretken ve yeni cumhuriyet neslini yetiştirmekte yetkin ana' ideali çerçevesinde yeni cumhuriyet kadını tanımlamıştır (İlyasoğlu & İnel, 1984, s. 173).

1930'lu yıllarda çocuk dergilerine bakıldığında ilk dikkat çeken unsurlardan biri, bu yayınların sayısında önemli bir artış görülmesidir. Bunun temel nedeni cumhuriyet rejiminin pırlantaları, biricik mirası gibi nitelendirmelerde bulunan çocukların, rejimin taşıyıcıları olarak eğitilmelerinin fazlasıyla önemsenmesidir. Bu niyet dergilerin ilk sayılarında açıklıkla dile getirilmesinin yanında, muhtelif yazılarda sürekli tekrarlanır.⁴ Bu dönemde çıkan başlıca dergiler şunlardır: *Çocuk Sesi*, *Afacan*, *Şen Çocuk*, *Çalışkan Çocuk*, *Türk Çocuk Gazetesi*, *Olgun Çocuk*, *Çocuk/Gürbüz Türk Çocuğu*, *Çocuk Tiyatrosu*, *Ateş*, *Gelincik* ve *Çocuk Duygusu*. Bu dergilerde dönemin resmî ideolojisine uygun olarak Türklük Orta Asya'ya dayandırılır ve bu coğrafyada geçen eski Türklere dair macera öykülerine, kahramanlık destanlarına yer verilerek, Türklerin güçlü uygarlıkları ile pek çok medeniyetin de kurucusu olduğu anlatılır. Çocuklara yarının babaları olarak seslenilerek, yurdu müdafaa etmek, bunun için canını vermekten çekinmek gibi değerler ekilmektedir. Dergilerde büyük bir çoğunlukla erkek çocuklarına seslenilmekte, bu çocuklara özgüven tesis edilmeye çalışılmakta ve bu

⁴ *Ateş* ve *Gelincik* dergileri istisnadır. Bu dergilerde didaktik mesajlar çok yer almadığı gibi, öğreticilik rolü de çok ön planda değildir, daha ziyade macera ve hayvan öykülerine ağırlık verilir.

doğrultuda da erkek çocuklarının temel öznesi olduğu öyküler sayfalarda yer almaktadır. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında kadınların modernliği simgeleyen bir unsur olmasına paralel olarak, kız çocukları da modernliğin simgesi olarak genellikle görsellerde yer alırken, fail ve eyleyen olarak temsil edilmemekte, ola ki öykülerde bulunsalar da oğlan çocuklarının yardımcısı ya da onların kahramanlık yapmalarına olanak sağlayan, yardıma ihtiyaç duyan varlıklardır. Kız çocuklarına seslenilen az sayıdaki peri masalında ise kız çocukları kendileriyle evlenecek erkekleri bekledikleri süreç içerisinde geleceğin eşleri ve anneleri olmaları için gereken meziyetleri kuşanır ve üstlenmeleri gereken vazifeler konusunda bilgilendirilirler. Ulusun geleceği, sürdürücüsü ve koruyucusu rollerinin yanında, çocuklara ayrıca geleceğin aile bireyleri rolleri de aktarılır. Oğlan çocuklarının yetişkinliklerinde ailelerini geçindirmeleri için gereken sorumlulukları üstlenmeleri gerektiği mesajının verilir. Ayrıca oğlan çocuklarının babalarının kaybı ya da yokluğu durumunda da annelerinin geçimini üstlenmeleri gerektiği vurgulanır. Anne ve babalara yönelik temsillerde kadınlar ev içi sorumluluklarını yerine getirmediği, çocuklarıyla yeterince ilgilenmediği ve çocuklarına iyi örnekler olmadıkları nedeniyle eleştirilmekte ve kınanmaktadır. Baba rollerine bakıldığında ise genellikle ailesinin geçimi için özveriyle, dürüstçe çalışan erkek figürler çoğunluktadır. Mustafa Kemal'in ulusun babası olduğu ifade edilmekte ve bu yönüyle sıklıkla örnek bir figür olarak sunulmaktadır. Zübeyde Hanım ve Ali Rıza Bey ise ulusun liderini yetiştiren örnek ebeveynler olarak anlatılmaktadır (Mirza Girgin, 2021).

Basına yönelik beklenti ve düzenlemeler ile kadınlara ve çocuklara yönelik neşriyatın genel hatlarıyla böylesi bir görünüm sergilediği 1930'larda, dönemin zihniyetini ortaya koymak amacıyla bu çalışmada ayrıca aydın, akademisyen ve siyasetçilerinin yazıları *Fikir Hareketleri*, *Mülkiye*, *Yeni Türk*, *İstanbul Darülfunun Hukuk Fakültesi Mecmuası*, *İnsan*, *Altan*, *Dıranaz*, *Halk Bilgisi*, *Bütün* ve *Gül* gibi dergiler bazında incelenmiştir. Bu dergilerin seçilmesinde Türkiye Makaleler Bibliyografyası e-veritabanında aile anahtar kelimesi sonucu makalelere ulaşmak belirleyici olmuştur. 1930'lu yıllarda yayınlanan, söz konusu aktüalite dergilerindeki aile ile ilgili makalelere bakıldığında genel olarak aile kurmayı nelerin engellediği, modern/çağdaş ailenin nasıl olması gerektiği, başka ülkelerdeki ve geçmiş dönemlerdeki aile modellerinin nasıl olduğu ve çocuk yetiştirme sürecinde dikkat edilmesi gerekenler neler olduğu hususları ön plana çıkmaktadır. Söz konusu aktüalite dergileri 'çağdaş aile', 'evlilik', 'çocuk eğitimi', 'ebeveyn olmak', 'annelik' ve 'babalık' temaları üzerinden konuya dair literatürden de beslenerek analiz edilmektedir.

Kadın dergileri Osmanlı'dan itibaren görülmekle birlikte Harf Devrimi sonrası bir kırılma olur; 1928'de tek bir kadın dergisi yokken 1929'da sadece bir tane yayınlanmıştır (Davaz Mardin, 1998, s. 12). 1930'lu yıllarda yayımlanan, çoğunluğu moda, sağlık/güzellik ve nakış-dikiş konularında olan, on iki kadın/aile dergisi olduğu⁵ kaynaklarda görülmektedir (Davaz Mardin, 1998). Bu ma-

⁵ *Elişi* (1930), *El Emekleri* (1931), *Aile Dostu* (1931), *Salon* (1934), *Cumhuriyet Kadını* (1934), *Kadın Moda Albümü* (1935), *Moda Albümü* (1936), *Model* (1937), *Ev-İş* (1937), *Okul Kızı* (1937), *Ana* (1938), *El İşleri* (1938)

kalenin konusu kapsamında aile odaklı içeriklere de sahip olan *Aile Dostu*, *Cumhuriyet Kadını*, *Ev-İş* ve *Ana* dergileri incelenmektedir. Makale kapsamında Milli Kütüphane ve İBB Atatürk Kitaplığı matbu ve dijital arşivlerinden yararlanılmıştır. 1930'lardan itibaren kadın dergileri, iktidarın kadın-aile politikaları ile barışık, kadının özellikle anne olarak toplum ve aile içindeki konumunu pekiştiren, 'daha az talepkâr, daha çok statükocu' bir söylemi benimsemişlerdir (İlyasoğlu & İnşel, 1984, s. 172). Söz konusu dört derginin de kadın annelik ve aile içindeki görevleri konularındaki söylemlerinin yanı sıra imtiyaz sahiplerinin ve/veya yazarlarının iktidara yakın ve hatta bazılarının milletvekili olmaları sebebiyle devletin 'aile' idealini/nosyonunu savunduklarını söylemek mümkündür.

Tüm bu verilerden yola çıkarak bu makalede dönemin egemen zihniyetinin farklı eksenlerde topluma aktarıldığı aktüalite, kadın ve çocuk dergilerinden yola çıkılarak devlet ile güçlü bağları olan organik aydınların⁶ aile tasavvuru incelenmektedir. İlk aşamada 1930'lu yılların aile kavramı o dönemin fikir dergileri olarak kategorize edebilecek olan güncel sorunları tartışan aktüalite dergilerinden elde edilen veriler ışığında oluşturulan temalar üzerinden incelenmektedir. Çalışmanın ikinci aşamasında 1930'lu yılların kadın dergilerinden *Aile Dostu*, *Cumhuriyet Kadını*, *Ev-İş* ve *Ana* dergilerinin⁷ tüm sayılarından amaçlı örneklem yapılarak makalenin konusu kapsamındaki makaleler ve görsel unsurlar 'aile, çağdaş aile, evlilik, ebeveyn olmak, annelik ve babalık' temaları ekseninde analiz edilmekle birlikte birçok yerde bu temalar iç içe geçtiği için bir bütünlük içinde değerlendirilmektedir. Çalışmanın üçüncü aşamasında ise 1930'lu yılların aile hayatını bir Amerikalı diplomatın perspektiften ortaya koyan önemli bir kaynaktan yararlanılmaktadır. 1933 yılında İstanbul'da ABD Büyükelçiliği'nde görevli G. Howland Shaw tarafından hazırlanan *Family Life in The Turkish Republic of 1930's* başlıklı rapor (NARA RG59/867.405/7, 30 Mart 1933), Rifat Bali (2007) tarafından ABD Ulusal Arşivi'nden (NARA) literatüre kazandırılmıştır. Raporda Shaw, Türkiye'yi görece temsil edecek farklı gelir ve eğitim seviyelerinden 44 ailenin siyasal, ekonomik, kültürel, dini ve toplumsal profilini ortaya koyan hikayeler anlatarak gelenekler, modernleşme ve Cumhuriyet Türkiye'si hakkındaki deneyimlerini ve düşüncelerini aktarmaktadır. Bir yandan devletin yeni aile idealini dönemin dergilerinden okurken bir yandan da mevcut gerçek ailelerini bir yabancıнын tasavvurundan okumanın 1930'ları kavramak açısından oldukça farklı bir perspektif sunacağı düşünülmektedir. Bu kapsam ve sınırlılıklar dâhilindeki çalışmada niteliksel içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Amaçlı örneklemle çalışmaya dahil edilen metinler, tematik olarak analiz edilmiştir.

⁶ Gramsci, otorite kurmak isteyen herhangi bir grubun aydınlarla güçlü bir ilişki içerisinde olmaları gerekliliğini vurgulayarak organik aydınları egemenin birer çalışanı olarak görmektedir. Sonuçta otorite, geniş halk kitlelerinin desteğini kazanmak ve toplumu istediği ahlaki ve ideolojik seviyeye getirebilmek için organik aydınlarla ihtiyaç duyar (Bağla, 1977, ss. 84-89).

⁷ Makalede dergilerden yapılan doğrudan alıntılarda metinlerdeki orijinalliğe sadık kalmak amacıyla dil yazım hataları olduğu gibi aktarılmaktadır.

1930'lu Yıllarda Türkiye'de Aile Kavramı

Türkiye aydınları Osmanlı'nın çöküş sürecinden itibaren, toplumsal çözülüşün çekirdeğini aileden hareketle ele almışlardır. Fındıklıoğlu'nun deyişiyle 'ailevi buhran' 1930'lu yıllarda da sürmeye devam etmiş, aile ile devletin demokratikleşmesi birbirine paralel gelişmeler olarak görülmüştür (Fındıklıoğlu & Gökalkp'ten akt. Duben & Behar, 2013, ss. 207-208). Dolayısıyla Osmanlı'dan Cumhuriyet'e 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, özellikle aile ve çocuk üzerinden nüfus politikaları hayata geçirilerek 'asri aile' ve 'yeni cumhuriyet nesli' yaratılmaya çalışılmıştır (Toprak, 2017). Tek Parti iktidarının yeni insanın inşasına dair her alanda savunduğu idealler ve uyguladığı politikalar Cumhuriyet kadını/erkeği/çocuğu tahayyüllerinin gerçeklik kazandırılması yolunda atılmıştır. İktidarın makbul vatandaş (Üstel, 2005) inşa etme çabaları yeni cumhuriyetin yeni insanı için toplum mühendisliği yapılmaya çalışıldığını göstermektedir. Aybers'e (2017) göre 1930'larda basında, özellikle ırkçı kesimlerde öjenik söylemler görülmekte ancak ulus-devlet sistemli ya da yasal olarak bu tür bir politika takip etmemektedir. Işın'ın *Cumhuriyet: Yeni İnsan Yeni Hayat* (2013) ve Toprak'ın *Türkiye'de Yeni Hayat: İnkılap ve Travma* (2017) çalışmaları iktidarın nüfus mühendisliğinin örneklerini dönemin basınını inceleyerek ve kültürel ve sanatsal faaliyetleri irdeleyerek ortaya koymaktadır.

Tek Parti döneminde nüfusun artışıını destekleyen, gebeliği önlemeye yönelik tüm yolları yasa dışı ilan eden pronatalist nüfus politikası takip edilmiştir. Bu dönemde yürürlüğe giren ilgili kanunlar ve düzenlemeler arasında 1926 yılında doğurganlık ve evlilikle ilgili düzenlemelere yasal dayanak oluşturan Türk Ceza Kanunu ve Medeni Kanun ilk adımdır. Bunun ulusal bir amaç olarak görülmesini müteakip, CHP meclis grubunca 1932 yılında özel bir nüfus komisyonu kurulmuş, bazı yasal önlemlere başvurulmuştur. Bunların içinde, 1930 yılında Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nda gebeliği engelleyici, çocuk düşürmeye yarayacak her türlü araç gerecin ithalat, dağıtım ve satışının yasaklanması, çocuk düşürme ve kürtajın yasaklanması, ülkeye göçün kolaylaştırılması⁸ ve 1938 yılında evlenme yaşının erkekler için 17, kadınlar için 15'e indirilmesi, çarpıcı kararlar olarak dikkat çeker (Behar ve diğerleri, 2000, ss. 39-40). Bunların yanında çocuk sayısının artışıını özendirmek için de çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (Alemdaroğlu, 2005, s. 70). Hem Himaye-i Etfal Kurumu yöneticisi hem de uzun yıllar milletvekili olan Dr. Fuat Umay'ın yayınladığı çocuk dergilerinde çok çocuk sahibi olanlara ve çocuk evlat edinenlere ödül-madalya verilmesi gibi uygulamalar bu politikalara örnek olabilir (Torun Tamer, 2021).

Ele alınan dergilerde bu konulara doğrudan yer verilmese de çocuk sayısını artırmanın ilk adımı sayılabilecek evliliği nelerin teşvik edebileceği veya evliliğe nelerin engel olduğu konusunun farklı bağlamlarda tartışıldığı görül-

⁸ Tek Parti döneminde yürürlüğe giren gebeliği önleyici yöntemlerin üretilmesi, ithali, uygulanması ve gebeliğin kürtajla sonlandırılmasının yasaklanmasına yönelik Umumi Hıfzısıhha Kanunu ve Türk Ceza Kanunu için bkz.: 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu ve 6 Mayıs 1930 tarih, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu.

mektedir. Örneğin Muslih Ferit⁹ (1934a, s. 58) “Aile Müessesesi Tehlikededir” yazısında 1920’lerde çıkartılması düşünülen Bekarlık Vergisi gibi yöntemlere dikkat çekmekte ve böylesi yöntemlerin evliliği teşvik konusunda çok az etkili olabileceğini söylemektedir. Nitekim yazara göre bazı kişilerin (“hasta, züğürt, iktidarsız ya da tahsil çağında”) evlenmelerinde bir yarar olmadığı gibi, evlenecekleri kadınlar için de olumsuzluklar yaratabileceklerdir. Bu nedenle Ferit, çarenin evlenmeyi engelleyen koşulların düzeltilmesi olduğuna dikkat çeker. Bunların başında ise ekonomik şartlar gelmektedir. Evliliği idare edebilecek şartları sağlamanın erkeklerin yarı ömrünü aldığını ve bu süreçte erkeklerin bekarlık yaşamına ve onun eğlencelerine alıştıklarını belirten yazar, bu durumdan kadınların menfaatperest varlıklar olmalarını sorumlu tutmaktadır. Aile müessesesinin tehlikede olduğu ve bekarlığın yaygınlaştığına yönelik endişe Birinci Dünya Savaşı’nın sonlanmasından beri gazeteler ve dergilerde görülen bir durumdur. Ancak Duben ve Behar’ın (2013, s. 119, 136 ve 142) çalışmalarında da görüldüğü gibi bu durumun esas nedeni savaşlarla nüfus dengesinin sarsılması ve ekonomik koşulların ağırlaşmasıdır. Bunların yanında tutulan nüfus kayıtlarında dul ve boşanmış kadınların ya kaydedilmemesi ya da bekâr olarak kaydedilmiş olması da istatistiksel bir yanlışlık doğurmuştur. Ferit’in endişesinde haklı olabileceği tek nokta evlilik yaşının İstanbul’da genel olarak yükselmiş olmasıdır. Bu durum da 1900’lerden beri süregelmektedir. 1900’lerde kadınların ortalama evlenme yaşı 20 iken 1930’larda 23’e yükselmiş, erkeklerin üçte birinde ise bu yaş 35’i bulabilmiştir.¹⁰

1930’larda kadınların modern yaşama adaptasyonu önemli bir başlık olarak ön plana çıksa da yer yer¹¹ Ferit’in yazısında da olduğu gibi, kadınların bağımsızlaşması aile yaşamı için tehlikeli addedilmektedir. Keza yazar kadınların iş yaşamında yer almalarının onları erkeklere karşı müdanasız bir konuma getir-

⁹ Yazar bu yazıya M. F. imzasını atmış, bir sonraki sayıda çıkan, devam niteliğindeki yazıda isminin açılımı olan Muslih Ferit’i kullanmıştır. Bu nedenle burada yazarın tam isminin kullanımı tercih edilmiştir.

¹⁰ 1920’ler civarında gazete ve dergilerde yer alan kimi ilanlarda ve yazılarda şehirlerde yaşayan erkeklerin evlilik için gereken şartları yerine getirebilmeleri (eğitim, iş ve askerlik) ve yeterince olgunluğa erişebilmeleri için gereken yaşın 30 civarında olduğu kabulünün yaygın olduğu görülmüştür (Duben & Behar, 2013, ss. 150-151).

¹¹ Yalçın (1935) yeni dönemde ailenin çocuklar üzerindeki terbiyevi görevlerinden pek çoğunu kaybettiğini, kadınların iş yaşamına atılmasıyla çocuklarına bakamayacak duruma geldiklerini belirtir. Küçük kentlerde ekonomik hayat çok gelişmemiş olduğu için kadınların iş yaşamından ziyade evde oldukları halde çocukların anaokullarına verildiğini, ancak bu okulların Avrupa’daki gibi gelişkin olmadıklarını ifade ederek, çocukların bakımlarının eksik kaldığını ima eder. Ultav (1933a) çocuklarını kendileri değil de dadılara, hizmetçilere yetiştiren ve çocuklarının terbiyesi konusunda ahkam kesen kadınların kendi cahilliklerinin farkında dahi olmadıklarından, çünkü bu meslek gruplarından kişilerin bayağı, kara cahil seviyesinde olduklarını söyler. Zeki (1934) “İstanbul’da Aile Hayatı” başlıklı, akrabalıkla ilişkili terimleri ve adetleri anlattığı yazısında, kocaların karılarına verdiği isimler için şunları sayar: “Köroğlu, eksik etek, saçı uzun, kaşık düşmanı, hu, more, avrat”.

diğini, bu kadınların evlenecekse mükemmeliyet aradıklarını, evlilerse kocasına meydan okuduklarını ve eğer boşanmak istiyorlarsa da bu konuda işlerine güvenerek ısrarcı olduklarını söylemektedir. Bu noktada kadınlara da gözdağı verme niyetinde olan Ferit, çalışan kadınların fazla beklenti içinde olmalarının beğenildikleri çağı kaçırmalarına ve kimsenin onları beğenmediği zaman pişman olmalarına yol açtığına dikkat çekmektedir (Ferit, 1934a, s. 58).

Ahmet Murat Aytaç'ın (2007, s. 131) belirttiği gibi, Cumhuriyetin ilanını takip eden yıllarda ailede modernlik için gerekli hususlar konusunda üç temel hat öne çıkmıştır. Yaşlıların egemenliğinin sorgulanması, bir başka deyişle patriyarkal aile modelinin yeniden gözden geçirilmesi, çocukluğun keşfi, yani çocukların nasıl yetiştirilmesi gerektiği üzerine sorgulamalar ve kadınların konumu. Fakat Aytaç'ın da dikkat çektiği gibi, "nüfusun son derece sınırlı bir kesimini etkilese bile, modern aile ilişkilerinin görünür olmaya başlaması, zihniyet dünyasını dönüştürme tehdidi taşıdığı için birçok kişi bu durumu bir kriz olarak algılamıştır". Keza bu üç madde konusunda da dönemin yazarlarının kimi kafa karışıklıkları yaşadıkları gözlenmektedir.

Yukarıdaki yazısında evliliklerin azalması konusunda kadınların kanaatkâr olmayan bencil isteklerini engel gören Ferit (1934b, s. 69) bir sonraki yazısında ekonomik engeller kadar kadın ve erkeklerin birbirlerine karşı olan güvensizliğinin de evliliğin önündeki ahlaki engellerden olduğunu, özellikle erkekler her ne kadar çapkın, şuh kadınlardan hoşlansalar da, hatta kendi ahlaki konumları düşük de olsa, evlenecekleri kadınlarda bu özellikleri istemediklerini, yani bu manada ikiyüzlü bir tavır sergilediklerini ima etmektedir. Öte yandan kadınların dezavantajlı konumlarına değinen yazar, kadınların erkekler kadar kıskanç, güç sahibi ve hükmedici olmadıkları için erkeklerin çapkınlıklarına müsaade ettiklerini ve önüne geçemeyecekleri bu edimlerine alışmış olduklarını belirtir. Muhtemelen istemeden de olsa toplumsal cinsiyet rollerinin inşasındaki güç ilişkilerine dikkat çeken yazar, ayrıca aile kurma sürecinde karşısındaki kişinin cinsel ahlakını önemseyen bireylerin, evlenilecek kişinin karakteri, sağlığı, toplumsal itibarı ve mizacının uygunluğunu göz ardı etmelerini eleştirir. Müslîh Ferit'in bu görüşleri 1930'lu yıllarda evlilik ve aileye verilen önemin sadece nüfusu artırmaktan kaynaklanmadığının, cumhuriyetin temelini teşkil edecek olan ailelere dair ideal bir kurgu inşa etmek derdinin de önemsendiğinin bir göstergesidir. Öte yandan bu kurguda manevi yönden çiftler arasındaki uyuma dikkat çekilmiş olsa da evliliğin öjenik yönü de ihmal edilmemiş ve evlilikte çiftlerin sağlık açısından uyumlu olmalarının, en iyi nesil yetiştiriciliğine uygun bedenlerin bir araya gelmesinin gereği de vurgulanmıştır (Ferit, 1934b, s. 69).

İlerleyen yıllarla birlikte aile hakkındaki yazılar çocukları merkeze alan bir yön izlemektedir. Bu yazılar "Ulusal Durumda Çocuğun Kıymeti" adlı makaleyi kaleme alan Soylu'nun (1935a) yazısında olduğu gibi çocuk sevgisi, çocuğun kıymeti, aileyi kıymetli kılması gibi noktalara değinebildiği gibi, ulus açısından çocuğun önemine, çocuğun yetiştirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlara (Soylu, 1935b); aile ile eğitimcilerin iş birliğine (Ertuğrul, 1937, ss. 1-2; Ultav, 1933b), aile yaşamında çocuklara ekilen değerlerin belirleyiciliğine (Ultav,

1933a), çocukların sokakta geçirdikleri zamanın onlara etkisine, çocukların neler okumaları gerektiğine (Ertuğrul, 1937) ve başka ülkelerde çocukların nasıl yetiştirildiğine (Şevki, 1933, 1934) kadar uzanabilmektedir.

Özenli çocuk yetiştirmenin ulusun iyiliğine yaptığı katkıya değinen Soylu (1935b, ss. 10-12) çocuklara gerekli vasıflar verilmez, doğduklarından itibaren çocuklar ince ince işlenmezse ne ailelerden ne de bu ailelerden meydana getirilen uluslardan beklenen sonuçların elde edilemeyeceğine işaret eder. Çocukların doğru şekilde yetişebilmesi için ise öncelikle ailenin eğitilmesi gereklidir (Soylu, 1935b, s. 12; Ultav, 1933b, s. 238). Bu husus başka yazarlar tarafından da sıklıkla vurgulanmaktadır. Ultav (1933a), çocukların terbiyesinden asli sorumlu kurum olan ailede, bu çocuklara iyi ahlakın verilebilmesi için öncelikle ebeveynlerin iyi ahlaklı olmaları gerektiğini, çocukların en tecrübesiz, en biçimlendirilmeye müsait yıllarını ailede yaşadığını ve bu nedenle de her çocuğun ailesinin damgasını taşıdığını belirtir. Şevki ise (1933, s. 29) çocukların aile ve mekteplerde çok az kısıtlamaya maruz kaldığını belirttiği Sovyetlerde dahi ebeveynlere gerekli telkinlerde bulunularak, çocukları gereken şahsiyet ve kabiliyetlerle yetiştirilmesi konusunda uyarıldıklarını söyler.

Ailenin çocuğun eğitimdeki önemli görevlerinden biri de okulda öğrendiklerinin sokakta bozulmaya uğramasını önlemek, öğretmenlerle iş birliği yaparak, çocuklara onların öğrettiklerine ters düşmeyecek şekilde davranmasıdır. İbrahim Ertuğrul, bu konuda ailelerin önemine dikkat çekmenin yanında babaların rolüne yaptığı vurguyla diğer yazarlardan ayrışır. Babaların bir araya gelerek çocuklarının okul durumlarından konuşmalarının az rastlanır günlük olaylardan biri olduğuna dikkat çeken yazar, çocuk terbiyesinin tutarlılığı için aile reisleri ile öğretmenlerin iş birliği yapmaları gerektiğine dikkat çeker (1937a, ss. 1-2). Dönemin kadın ve çocuk dergilerinde çocuk yetiştirmekten birincil olarak anneler sorumlu tutulurken (Mirza Girgin, 2021) bu makale kapsamında incelenen ve hedef kitlesi kadın ve çocuk olmayan dergilerde genel olarak çocuk eğitiminden ebeveynlerin sorumlu tutulması, üstelik yer yer babaların bu konudaki eksikliklerinin belirtilmesi kayda değer bir farktır. Ancak bu durum düşünce dergilerinin hedef kitle olarak erkekleri önceledikleri biçiminde de değerlendirilebilir.

Çocuk terbiyesinde ebeveynlerin öneminde dikkat çeken yazılardan bir başkasında ise yazarı belli olmayan, ancak Afyon Milletvekili Haydar Çerçel'in çevirdiği- kalabalık ailelerde çok sayıda kişinin çocuk eğitimi hakkında söz sahibi olmasının sakıncalarına dikkat çekilerek, ana babaların fikir birliği ve sorumluluğunun önemi vurgulanmaktadır.¹² Böylelikle geleneksel ailenin karşısında çağdaş çekirdek aileye ait değerler ekilmeye çalışılmaktadır. Öte yandan yazıda "anormal" çocukların boşanan ailelerden çıktığını, aile ne kadar karışık olur-

¹² Osmanlı döneminde çocuklar üzerinde esas güç sahibi olanlar büyükanne ve büyükbabalardır. Üç kuşağın bir arada yaşadığı ve evin en büyük erkeğinin her konuda söz sahibi bu ailelerde torun sevmek ve onlarla oynama hakkı da yaşlılardır (Berkes, 1942, s. 126).

sa olsun, ana babaların çocuklar hakkındaki konularda uzlaşmasının çocukların yararına olduğu, çok sayıda kardeşin varlığının da çocukların iç sıkıntılarına, hodbinliklerine çare olduğu söylenmektedir (*Aile Anlaşmazlıkları ve Terbiye*, 1936, s. 74). Diğer makalelerde çok rastlanmadığı biçimde bu makalede çocuk terbiyesi temel alınsa da boşanma karşılığı ve çok çocukluluğun övgüsü dikkat çekmektedir. Nitekim boşanma mevzusu başka makalelerde de genellikle olumsuz ya da farklı tarih ve milletlerde de mümkün olmayan bir mefhum olarak ele alınsa da (Ferit, 1934; Yalçın, 1935), çocuk dolayısıyla çok söz konusu edilmemektedir (Karanakçı, 1938b).

Görsel 1. *Yeni Kültür dergisi* (1936, s. 74)

Bu dönemde modern devlet ve milletin temeli olarak aile fikrinin ve ideal aileye yönelik arayışın ön planda olduğundan bahsedilmiştir. Safaeddin Karanakçı'nın (1938a, s. 422) "cemiyeti bir binaya benzetecek olursak, aile bu binanın cüzütamlarını (bütünlüğün parçası) teşkil eden tuğlalar gibidir. Nasıl, ki muntazam tuğlalarla örülmüş ve kurulmuş bir bina sağlam olursa, mazbut ve muntazam ailelerden teşekkül eden cemiyetler de mazbut ve muntazam olurlar" sözleri bu iddiayı yansıtmaktadır. Daha açık sözlü bir tavrı olan Ferit (1934, s. 58) evliliğin kişisel olmaktan ziyade toplumsal bir vazife, geleceğe ve çevreye karşı kişisel bir görev olduğunu; Yalçın (1935) ailenin reisinin -medeni kanunda erkek denilse de- cemiyet olduğunu söylemektedir. Fahri Ziyaeddin (1938, ss. 293-295) ise ailenin artık özerk bir müessese olmaktan çıktığını, devletin kendi siyasi ve toplumsal amaçlarının bir vasıtası haline geldiğini belirtmektedir. Aile ve toplum arasındaki bağın buhran dönemlerinde çok daha açık bir şekilde görüldüğünü belirten yazar, aile hukukuna yönelik yapılacak incelemelerle de, toplumsal değişimlerin kendisini öncelikle ailede açık ettiğini göstereceğini söyler. Genellikle yerleştirilmek istenen yeni devlet yapısıyla paralel bir aile idealinin kurgulandığını belirten Ziyaeddin, bunun farklı ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de gerçekleşen kanuni değişimlerde de gözlemlenebileceğini, devle-

tin otoriter ya da demokrat tahayyülüne göre aileye de biçim verilmeye çalışıldığını ifade eder.

Nitekim bu dönemde yeni aile idealinin nasıl olması gerektiğine yönelik arayışların hem farklı milletlerdeki aile örneklerine hem de geçmiş Türk topluluklarındaki aile yaşayışlarına odaklanması bu bağlamda tesadüfi bir seçim değildir. Farklı millet ve dönemlerde aile nasıl/nasıldı ve bunlar arasında makul olanı hangisidir? Bu dönemde Batı menşeli aile modelleri bir yanıyla muasır medeniyet örnekleri olarak anlatılırken, geçmiş Türk topluluklarına dair örnekler ise esasında Türklerin çok daha eski dönemlerde bugünün muasır medeniyetleriyle benzer özellikler gösterdiğine işaret eder.

Çağdaş aile ile eski tip geleneksel aile arasındaki temel farkın, birincisinde bireylerin kişisel özerkliklerine sahip olmaları, ikincisinde ise baba dışında hiçbir aile üyesinin belirgin bir ferdiyetinin bulunmaması olduğu fikri pek çok yazıda öne çıkar. (Şevki, 1934; Yalçın, 1935; Fahri, 1936). Modern öncesi yaşamda ailede olduğu gibi toplumda da bireyin çok fazla önemi yokken; ailenin çağdaşlaşmasıyla bireyleşme giderek önem kazanmıştır (Fahri, 1936). Bu bağlamda -medeniyette en ileri toplumlarında dahi benzer bir aile tipi olduğunu söylemek zor olsa da- Şevki (1934, ss. 4-6), çocukların özerkliklerine erişme zamanlarına bakmanın herhangi bir toplumu ve o toplumdaki terbiye tarzını anlamak için önemli olduğunu söyler. Patriyarkal ailelerde bu ayrılık ya çok geç gerçekleşir ya da hiç gerçekleşmez, çünkü yalnızca ailenin başına geçen vesayetten kurtulur. Örneğin Fransa böylesi bir aile tipine sahiptir. Gençler ancak evlenerek reşit kılınır. Partikülist aile modeline sahip Norveç, Belçika, Hollanda, Almanya gibi ülkelerde ise özerklik yaş ile gerçekleşir. Buralardaki aileler çocuklarının bir an önce kendini kurtaracak hale gelmesi için çabalamaktadırlar. Bu tip aile yapısına sahip ülkelerin ekonomik ve teknik açıdan ilerlemiş toplumlar olduklarını belirten yazar, aileden bağımsızlaşmanın kendi başına bir değer taşımaktan ziyade, toplumda erginleşmiş bireylere neden olduğu müddetçe önemli olduğunu vurgular.

Daha eski dönemler hakkında yazan Safaeddin Karanakçı (1938b) ise Eski Yunan ve Roma'da aile hayatının ne denli ataerkil olduğunu anlatır. Dinin, sosyal ve ailevi yaşamın temelinde olduğunu örneklerle dile getiren Karanakçı, ailenin varlığının ve aile kültürünün babadan oğula evlilikle geçtiğini söyler. Yazıda ayrıca bekârlığın büyük bir ayıp ve eksiklik sayıldığı bu toplumlarda kişileri evlenmeye zorlayan yasaların olduğu ifade edilir. Aile reislerinin ailenin bütün eşyası, serveti, hayvanları, çocuk ve kadınlarının sahibi olmasının yanında, iktidarı altındaki bu mal ve canlıları kiralama, satma ve -diğer aile erkanının muvafakatını aldığı takdirde- öldürme yetkisinin dahi olduğu iddia edilir. Kadınların 'imbecilitas sexus' yani ahmak cins sayıldığı ve daimi vesayet ve kısıtlama altında bulundurulduğunun ifade edildiği yazının devamında, benzer savlarla, evlilik töreni ve süreçlerinin ataerkilliği vurgulanır. Karanakçı'nın yazısını böylesi aykırı örneklerle süslemesi, medeniyetin beşiği addedilen uygarlıklarda dahi aile hayatı ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin geçmiş dönemlerde ne denli ilkel, öte-

kileştirici ve ayrımcı kurulduğunu gösterme çabaları olarak okunabilir. Nitekim genellikle Doğu coğrafyası ve İslam dinine mensup ülkelere atfedilen kadının erkeklere nazaran oldukça yoğun bir baskı ve kısıt altında yaşadığı savlarına karşıt olarak, bu yazıya Eski Yunan ve Roma'da Hristiyanlığın toplumsal yaşam ve kültürde ne denli kurucu bir unsur olduğunun anlatılmasıyla başlanması manidardır. Öte yandan bu tavrın muasır aile fikrinin parlatılması amacını taşıdığı da söylenebilir. Nitekim Karanakçı (1938a) bir başka yazısında tek eşli, modern evliliğe geçiş sürecini anlatırken, önceki devirlerde yaşanan marjinal kültürel adetlerden çokça örnek verir. Örneğin yazar, Hindliler, Nasamoniler ve Babiller gibi topluluklarda kadının düğün gününde başka erkeklerle birlikte olma geleneklerinden, göçebe topluluklarında kadının kabilenin malı olma anlayışından, bir dönemler matriyarkal ailenin başıyken her türlü hakkından olan ve çok eşli evlilik düzeninde söz hakkı kalmayan kadınların durumundan bahseder. Özetle Karanakçı'nın modern aile yaşamına karşıt olarak konumlandığı, çoğunlukla ilkel olarak adlandırdığı aile tiplerine karşıt olduğu ve modern aile tipini parlatmak için geçmiş dönemlerden destek aldığı söylenebilir. Keza, bu yaklaşım sadece Karanakçı'ya özgü değildir. Esasında 1932 yılında düzenlenen Birinci Türk Tarih Kongresi'nde de dile getirildiği gibi, Osmanlı öncesi dönemlere odaklanılarak güçlü bir milli bilinç oluşturulmak istenmesi (Behar Ersanlı, 1992, s. 10), 1930'larda pek çok alanda kendini hissettirmiş, modernlikle kurulacak bağda eski Türk medeniyetlerinin eşitlikçi toplumsal yapısına referans verilmiştir.

Fahri (1936b) aile sosyolojisinin ana noktalarının kendi toplumsal tarihimizde nasıl bir görünümü olduğunu araştırmının faydalı olacağını söyleyerek Fransız etnograf Grenard, Fransız sosyologlar G. Richard, Emile Durkheim ve Türk sosyolog Ziya Gökalp'in yazılarından faydalanarak Türk tarihindeki çeşitli topluluk ve boylarda ailenin nasıl olduğunu araştırır. Grenard, Durkheim'dan yola çıkarak, çekirdek ailenin uzun bir süreçte ortaya çıktığını, ailenin pek çok toplumda klan aile, pederşahi aile, pederi aile, yeni aile gibi aşamalar geçirdiğini ve aile tiplerinin sıralanmasının aynı zamanda bireyselleşmeye doğru ilerleyişin de bir sıralaması olduğunu ifade eder (Fahri, 1936a, s. 339). Makalede Türk topluluklarının farklı dönemlerde farklı aile tipleri kurduklarına dair çeşitli araştırma sonuçları birbirleriyle mukayese edilse de, genel olarak eski Türklerde patriarkal aile modelinin çok geçerli olmadığına ilişkin bir düşünüş baskındır. Günümüzde yaygın olmayan kavramlar ve ayrımlardan hareket edilerek, aile sistemlerinde pederlik (babanın kişisel ve duygusal otoriteliği) ve pederşahlık (patriarkal düzen, aile ve toplumda erkeğin üstünlüğü) ayrımı yapılarak, tüm Türk ailelerinde pederşahlığın yaşanmadığı, maderilikten (anaerkillik) doğrudan pederiliğe geçildiği iddia edilir. Böylece Türk topluluklarında hiçbir zaman patriarkal bir aile yapısının olmadığı, aile hayatının eşitlikçi ve demokrat olduğu ileri sürülür (Fahri, 1936b, s. 404). Ancak Duben ve Behar'ın (2013, s. 225) da ifade ettikleri gibi Gökalp'in yazdıkları bilimsel ve gerçekçi bir anlatıdan ziyade, yarı efsanevi bir Türki geçmiş fikri izlenimi verir.

Tarihin eski dönemlerinde kadınların daha eşit toplumsal konumlara sahip olduğu fikri başka yazılarda da görülür. *Fikir Hareketleri* dergisinde yer veri-

len “Ailede Kadın” başlıklı çeviri yazıda erkeklerin belirli bir zamanda avlanma görevini üstlenmelerine karşılık kadınların toplumsal yaşamda çok daha fazla görev ve sorumluluk üstlendikleri anlatılır. Hatta kadınların bu süreçte hayvanlara yaptıkları gibi erkekleri de ehlileştirdiklerinden ve sosyalleştirdiklerinden bahsedilerek, zamanla matriyarkal toplumdan patriyarkal topluma geçişle kadınların uğradıkları haksızlıklar sıralanır (Durant, 1939, s. 166). Güncel örneklerde ise Fahri (1936a) “Avrupa’da kadınlık kımıldanışı” olarak adlandırdığı feminizmin, zanaat hayatının ve bireyselleşmenin ilerlemesiyle varılan bir eşitlik bilinci olduğunu ifade eder. Yani yazar, bunu kat edilen bir aşama olarak adlandırır. Bu örneklerdeki gibi, kadından yana tutum ve ifadeler, kadınların yurttaş olarak toplumsal konumlarının kabulünü kolaylaştırmaya yönelik çabalar izlenimi vermektedir.

Batı’daki örneklerin yanında, bu dönemde bir başka yeni rejimi temsil eden Sovyetlerdeki aile modeline dair kimi yazılar da dergilerde yer almaktadır. *Mülkiye* dergisinde yayınlanan Mehmet Ali Şevki’nin¹³ (1933) yazısında kadınların devrim ertesi eğitim, çalışma yaşamı gibi hemen her alanda erkeklerle eşit haklara eriştikleri, ailevi yükümlülüklerinin azaltılarak bu konuda ekonomik ve toplumsal planlamaların yapıldığı ve evlilikle ilgili yapılan düzenlemelerle de eşlerin aynı imtiyaz ve mesuliyetlerle yüklendiklerine dikkat çekilmektedir. Çocukların hak ve hürriyetlerinin de etraflıca anlatıldığı yazıda, kız ve oğlan çocuklarının eğitim haklarından eşit oranda yararlandıklarından ve çocukların hem aile hem de okullarda çok az kısıtlandıklarından, kendi sorumluluklarını üstlenmeleri konusunda yönlendirildiklerinden ve cinsi münasebetlerinde de serbest bırakıldıklarından bahsedilmektedir. Yazar, tüm bu değişimlere rağmen, aile kurumunda herhangi bir alçalma, çökme (inhitatı alamet) gibi bir işaretin söz konusu olmadığını vurgular (Şevki, 1933, 30). Rusya’da aile denilince birçok eleştirmenin aklına orada gördükleri cinsel ahlakın geldiğini belirten yazar, Rus kadın ve erkeklerinin sadakat ve bağlılık konusunda diğer memleketlerdeki hemcinsleriyle mukayese edilmelerinin zor olduğunu, genişleyen kişisel özgürlüğün ailede bir istikrarsızlığa neden olsa da son birkaç senede boşanmaların azaldığını ve evlilikte istikrara doğru bir meylin görüldüğü belirtir (Şevki, 1933, ss. 30-31). Kısacası bu yazıda, diğer makalelerdeki aile anlayışına nazaran marjinal görülebilecek normların oldukça olağan ve olumlu bir biçimde ele alındığı ve çağdaş cumhuriyette kurulacak aile yaşamına karşı geniş fikirli bir yaklaşımda bulunduğu söylenebilir. Genel olarak fikir dergilerinde ailenin kurulma aşamasında dikkate alınacaklar, çocukların yetiştirilme biçimi ve farklı dönem ve toplumlardaki aile kültürlerine yönelik yazıların kaleme alındığı ve çağdaş aileye yönelik bir inşa çabasının olduğu göze çarpmaktadır.

¹³ Bu yazıda yazarın ismi Mehmet Ali olarak geçse de bir sonraki yazısında Mehmet Ali Şevki ismini kullanmasından ötürü yazarın tam ismine yer verilmiştir.

1930'ların Kadın Dergilerinde Aile Tasavvuru

Türk kadını annelik, aile ve ev içi sorumlulukları üzerinden inşa eden 1930'ların kadın dergilerinin sınırlarını çizen temel unsur siyasal iktidarın ideolojisidir. Bu bağlamda iktidarın güçlü kadın seslerinden olan akademisyen Afet İnan "Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri" başlıklı çalışmasında devletin en temel yapıtaşı olarak gördükleri aile hakkında dönemin egemen düşüncesi-ni dile getirir (İnan, 1968'den akt. İlyasoğlu & İnsel, 1984, s. 173):

Bir cemiyette ilerlemenin ve kudretin esası aile hayatındadır. Hakikaten düşünülecek olursa ailedeki kanun bakımından hazırlıklar, geçimsizlik ve düzensizlikler, toplum hayatını etkilediği gibi, ekonomik ve siyasal bozukluklara da sebep olur. Sosyal hayatta olduğu gibi, aile hayatındaki iş bölümünde de kadın ve erkeğin emekleri milli bünyede verimli ve sağlam bir hayatı sağlamış olur.

1931-1932 yılları arasında iki ayda bir yayımlanan *Aile Dostu* dergisi, Kemal Salih (Sel)¹⁴ tarafından çıkarılmıştır. Şubat 1931 tarihli ilk sayıda derginin "memleketimizdeki her sınıf aileler" için yayımladığı dile getirilmektedir. Derginin tüm sayılarında bebek bakımı, çocuk sağlığı, ev kadınlığı becerileri, evli kadınlara tavsiyeler, evliliğin güzelliğini ve anne olmanın kutsallığını konu edinen hikayeler yer almaktadır. Dönemin iktidarının önemli isimlerinden olan beden eğitmeni, yazar ve Milletvekili Selim Sırrı'nın (Tarcan) *Aile Dostu*'nun ilk sayısındaki "Kadınların Hakkı" başlıklı yazısında bir yandan kadınlar övülerek hak ettikleri konuma ulaşmalarına destek olunması gerektiğini dile getirilmekte bir yanda da o konunun sınırları aile ekseninde belirlenmektedir. Selim Sırrı (1931, ss. 6-7), kadınların erkeklerle aynı işleri yapıp bilim, edebiyat ve sanayide varlığını ortaya koyabileceğini ama asıl toplumsal görevlerinin ailelerine bakmak ve eğitimi anne olmak olduğunun altını çizer:

Bir kadın askerlik yapamadığı gibi, bir erkek te çocuğa bakmayı beceremez. Kadının ailede o kadar çok vazifesi vardır (...) Onun asıl vazifesi yuvadadır. Kadın her şeyden evvel anadır, mürebbidir. Cumhuriyet devri kadına hürriyetini verdi, ailede de mevkiini tanıdı, ilim müesseselerinin kapılarını açtı. Kafesleri kaldırıp, baş örtülerinizi atabilirsiniz dedi. İlk hamlede görmek istediğimiz münevver analardır, münevver ana olmak için çok çalışmak lazım. Hanımlar! Unutmayınız ki memleketimizde evlat sahibi analar pek çoktur, fakat anası olan çocuk pek azdır.

Cumhuriyet Kadını, 1934 yılında İstanbul'da Latif Bey tarafından yayımlanmıştır. Derginin bilinen sadece iki sayısı vardır. 22 Mart 1934 tarihli ilk sayıda derginin çıkış amacının oldukça detaylı olarak anlatıldığı "Cumhuriyet Kadını" imzası ile verilen "Cumhuriyet kadını neden çıkıyor?" başlıklı yazıda kadınların modadan toplumsal sorunlara, iş, aile, evlilik, eğitim sorunlarına bir dergiden tüm beklentilerini bildiklerini ve bu dergide bunlara yer verecekleri ifade edi-

¹⁴ Kemal Salih (Sel) (1900-1975), gazetecilik kariyerine *Tasvir-i Efkar*'da başlamış; sonrasında Yunus Nadi'nin *Yeni Gün* gazetesine geçmiştir. İstanbul'un işgali ardından Yunus Nadi'nin *Yeni Gün*'ü Ankara'ya taşınması üzerine Kemal Salih de sorumlu yazı işleri müdürü olarak Ankara'ya gitmiştir. 1924'ten itibaren *Cumhuriyet*'te edebiyat köşe yazarı olarak yayın hayatını devam ettirmiş; dergi yayıncılığı yapmıştır (Özbek Giray, 2021, s. 265).

lir. Derginin en büyük gayesi “umumi meseleler etrafında cumhuriyet kadının fikrinin ve moda ve ev kadınlığı meselelerinde de asil ve ince ruhunun tebellür etmesi (billurlaşması)” olduğu dile getirilir. *Cumhuriyet Kadını* dergisinin “Türk cumhuriyet kadınının” aynası, akıl defteri, sır yoldaşı, dostu, kardeşi ve ablası olmayı amaçladığını dile getirir.

Derginin 22 Mart 1934 tarihli ilk sayısında yeni rejimin onu temsil edecek, birçok görevi/işi aynı anda yerine getirecek “mükemmel” cumhuriyet kadınına inşa etmeye çalıştığı görülür. *Cumhuriyet Kadını*, söz konusu beklentilerini şu şekilde ifade eder:

Cumhuriyet devrinde yaşayan kadın bir cepheli kadın değildir. Bütün manasile iş hayatında olduğu kadar eğlenceli cemiyet hayatında da kendisini gösteren kadındır. Fikir kadını olduğu kadar süs kadınıdır. Cumhuriyet kadını fikir mücadelelerine edebiyat hareketlerine, spora ve aynı zamanda ev kadılığına anneliğe ve zevceliğe merbut mükemmel kadındır (s. 1).

Cumhuriyet Kadını’nda Latif Bey imzalı “Doğduğumda kadın Cumhuriyette kadın” (22 Mart 1934, s. 3, 4 ve 16) başlıklı yazıda Cumhuriyet rejiminin kadınlara verdiği medeni hakları, mesleki, eğitim ve toplumsal kazanımlarını dile getirilirken aile/evlilik ve annelik kadının temel özellikleri olarak tanımlanıyor:

Türk kadını bugün evde haremde kapalı yaşayan evladı üzerinde ve hanesinde hiçbir hukuku tanımayan Türk kadını değil medeni kanunların kendisine verdiği haklarla bugün çocuğunun da evinin de temamlile sahibi mutlakı bulunduğu gibi erkeğiyle de her türlü hususta tamamen müsavi hakka sahiptir. (s. 4)

Ev-İş dergisi Türkiye’de yayıncılık alanında -çocuk dergileri, kadın dergileri, eğitim dergileri vb- önemli bir isim, siyasetçi ve yazar Tahsin Demiray¹⁵ tarafından 1937 yılından 1952’ye aylık olarak toplam 180 sayı yayımlanır. Kendini ev, iş ve kadın gazetesi olarak tanımlayan *Ev-İş*, Türk toplumunun dayanağı olarak gördüğü cumhuriyetçi, milliyetçi, inkılapçı, halkçı, devletçi, laik bir rejimin damı oluşunun temel unsurunun ev olduğu ifade edilmektedir (Demiray, 1937,

¹⁵ Tahsin Demiray’ın (1903-1971) önemi Osmanlı’dan Cumhuriyet’e uzanan yaşamında öğretmenlik, yayıncılık, yazarlık ve milletvekilliği yapmış olmasından kaynaklanır. 1928’de ilk Yeni Türkçe Alfabe’yi yayımlayan *Demiray* çocuk kitaplarının yanı sıra milliyetçi çizgide birçok çocuk dergisi de yayımlar. İlk yıllarında Demokrat Parti’yi desteklese de Remzi Oğuz Arık ile Mayıs 1952’de Türkiye Köylü Partisi’ni kurarlar. Sonrasında bugünkü MHP’nin çekirdeği sayılabilecek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’nin oluşumunda yer alır (Okay, 2002, ss. 318-319). 27 Mayıs 1960 Darbesi’nden sonra Adalet Partisi kurucuları arasında yer alır ve 1961 seçimlerinde İstanbul Milletvekili seçilir, ancak 1965’te istifa eder. Fransız sosyolog Le Play ekolünün sıkı bir takipçisi olan Tahsin Demiray bir eğitimci olarak medeniyet, aile, çocuk ve köycülüğe dayalı konferans çalışmaları yürütür. Demiray’ın yayıncısı olarak çıkardığı dergiler tarih sırlamasına göre şu şekildedir; *Haftalık Resimli Gazetemiz* (1924), *Resimli Mecmua* (1926), *Ateş* (1936), *Yavrutürk Çocuk Gazetesi* (1936), *Ev İş* (1937), *Yıldız* (1938), *Binbir Roman* (1939), *Çocuk Haftası* (1942), *Hafta* (1949), *Haftalık Albüm* (1952), *Çocuk Haftası Yıllığı* (1959) (Aday Torun, 2019).

s. 3). Ev kavramı ekseninde aile kurumu Cumhuriyet devrimlerinin “çekirdeği”, ana unsuru olarak tanımlanmaktadır.

Ana, 1938-1942 yılları arasında 50 sayı olarak Milletvekili Dr. Fuat Umay¹⁶ tarafından Çocuk Esirgeme Kurumu yayını olarak çıkarılır. Derginin 15 Ocak 1938 tarihli ilk sayısında “Kurum ‘Ana’yı çıkarırken çocuğun ilk çağlarını geçirdiği aileye ve o ailenin ‘ev’ idaresini elinde tutan anaya hitap etme” amacı ile çıktığının ifade edilmesi, *Ana*’nın Cumhuriyetin yeni nesli için sağlıklı yeni aileyi inşa etmeye çalıştığını göstermektedir. Dergide “bütün aileyi ilgilendirmek, ailenin okuma ihtiyacını karşılamak kaydıyla” Türk ailelerine annelik ve aile hakkında tarihi, edebi, tıbbi ve içtimai/toplumsal bilgiler aktarılacağı; “Türk köylü kadının” okuyabileceği yazılar çıkacağı belirtiliyor. Özellikle sadece kentli ya da eğitilmiş Türk ailesine ve kadınına yönelik bir dergi olmadığını “Türk köylü kadını bir tarafa bırakmağı münasip görmedikleri” vurgulanmaktadır (s. 2, 5).

Ana dergisinde birçok makalede ideal kadın ve ideal annenin tasavvuru ortaya konurken özellikle aile kurumu ekseninde betimleme yapılmaktadır. Doğum ve Kadın Hastalıkları Uzmanı Dr. Muzafer Sezer’in “Aile Hayatında İdeal Kadın” başlıklı yazısında kadının ideal aile kurabilmek ve çocuk yetiştirebilmek için her sorunla mücadele edebilecek karakter ve enerjiye sahip olması gerektiği vurgulanır (*Ana*, Ocak 1939, 12, ss. 8-9). Boşanmaya karşı şiddetli bir muhalefet ortaya koyarak “Cemiyetini, vatanını, milletinin yükselmesini düşünen her vatandaşın” aile kurumunu güçlü kılması gerektiğini dile getirir. Sezer, birçok Avrupa ülkesinde medeni haklarından yoksun olan kadınların Türkiye’de ailenin temeli ve Türk çocuğunun annesi olarak kadının güçlü bir mevkiye yükseltildiğini ifade eder. Kadının en temel görevinin şerefli bir ocak olarak aileyi yaratmak olduğu Emine Ortaç’ın “Aile ve Kadın” başlıklı makalesinde dile getirilirken anne ailenin ruhu ve merkezi olarak tanımlanır. Kadına, anneye ailede temel bir rol atfedilirken baba da ailenin toplumsal konumunu tayin eden “büyük otorite” olarak tanımlanır. “Hükümet, devlet dediğimiz içtimai varlığı” erkekler yaratırken, en küçük yapı olan aile uğraşarak erkeklerin kurduğu büyük kuvvetin ilerlemesine yardım eder düşüncesi hakimdir (*Ana*, 15 Mart 1938, 3, ss. 26-27).

Modern ailenin kuruluşunda annenin ve babanın yekvücut olduğu; medeni aile hayatına sahip olan Türklerin de dünya üzerinde birçok milletten ileride bulunduğu dönemin Manisa Milletvekili Kazım Nami Duru’nun kaleme aldığı “Ailede Annenin Yeri” (*Ana*, 15 Nisan 1938, 4, s. 7) makalesinde tarihsel ve güncel örneklerle ortaya konur. Bununla birlikte çocuk olan bir ailede annenin en kudretli ve en mesuliyet sahibi kuvvet olduğu da vurgulanır. Keza öğretmen ve ilk kadın milletvekillerinden olan Fakihe Öymen’in “Mektep Çağındaki Çocuk Terbiyesinde Mektep ve Ailenin Rolü” başlıklı makalesinde de “yurdun istediği

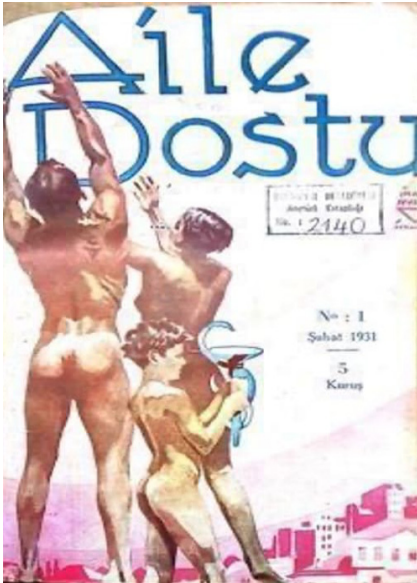
¹⁶ Himaye-i Etfal/Çocuk Esirgeme Kurumu’nun kurucusu ve uzun yıllar yöneticisi olan, 1950’ye kadar CHP’den 8 dönem milletvekilliği yapan Dr. Fuat Umay, *Gülbüz Türk Çocuğu* (1927), *Çocuk* (1936), *Türk Kadını* (1944) ve *Ana* (1938) dergilerinin de yayıncısı ve yazarıdır (Karakaya, 2019).

temiz, sağlam karakterli, bilgili, kendilerine her hususta güvenilir” nesil yetiştirebilmek için önce aile sonrasında mektebin güçlü olması gerektiği vurgulanır (Ana, 15 Şubat 1938, 2, ss. 14-15). Dr. Halil Fikred Kanad imzalı “Terbiyede Ailenin Rolü” (Ana, 1 Ocak 1939, 12, ss. 4-5) makalesinde “ilahlara yakın bir varlık” olarak tanımlanan anneler kutsallaştırılarak; iyi bir çocuk yetiştirmenin temel unsuru olarak “dünyanın en fedakâr ve diğerkam insanları analar” ailenin kuvveti olarak görülmektedir.

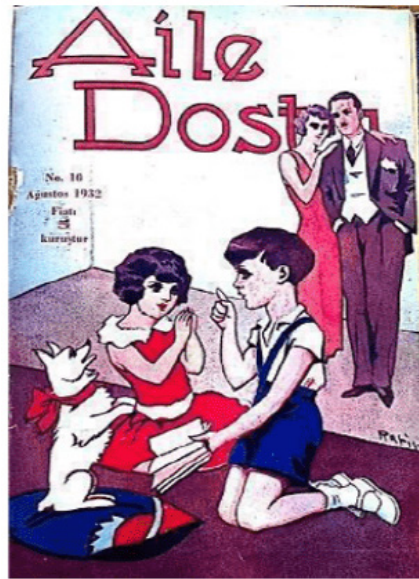
Tek Parti dönemi nüfus politikalarının, aile kurumu ekseninde, dönemin tüm basın yayın organlarında iktidarı destekleyen bir tutumla yer aldığı görülür (Çavlin-Tamer Torun, 2020). Ana’da da Bursa Milletvekili Dr. Sadi Konuk tarafından yazılan “Nüfus İşimiz” (28 Şubat 1939, 14, s. 1) ve “Nüfus Davamızda Ailenin Rolü: Ana ve Baba” (Ana, 1 Mayıs 1939, 16, ss. 3-6) başlıklı makalelerde “eşsiz Türk neslinin üremesi” üzerinden ülke nüfusunun hem niceliksel hem de niteliksel olarak büyümesi ve güçlenmesi gerektiği vurgulanır. İdeal Türk ailesinin vasıfları ve “milli yükselme hareketinde” aileye verilmesi gereken yön ve düzeltilmesi gereken unsurlar sıralanır. Bu ekseninde kız ve erkek çocukları arasında, bir medeni ve çağdaş ülkeye yakışır şekilde cinsiyet ayrımı yapılmadığı, özellikle hukuki haklar ekseninde ideal bir aile kurmak, “gülbüz ve olgun” sağlıklı bir nesil yetiştirmek için “vatandaş” odaklı bir nüfus ve aile politikası uygulandığı dile getirilir (Ana, 1 Mayıs 1939, 16, ss. 3-4).

Dergilerin kapaklarında “çağdaş aile” imgesi olarak sunulan çekirdek aile resimleri yer almaktadır. Farklı dergiler olsa da ailelerin en temel özelliği seküler imgenin oldukça kuvvetli vurgulanıyor olmasıdır. Ailede herkesin görevleri ve

Görsel 2. Aile Dostu (Şubat 1931, 1)

Görsel 3. Aile Dostu (Ağustos 1932, 10)

konumu resimlerden okunabilmektedir. Özellikle *Aile Dostu*'nun ilk altı sayısının kapağında modern bir kent resmi arka planında bedenlen sağlıklı ve ideal çekirdek ailenin tasviri olarak ileriye uzanan anne ve baba ile elinde bir meşale taşıyan bir erkek çocuğunun çıplak silueti dönemine göre güçlü bir imgelem ortaya koymaktadır. Geleceğin ışığı olarak görülen çocuğun meşaleyi taşıması "cumhuriyet çocuğunun" görevini tanımlarken, ailenin tüm giysiler dolayısıyla tüm kimlikel unsurlardan arınmış çıplak bedeni "temiz" ve "saf" bir güçlü aile tasavvuru ortaya koymaktadır. Özellikle bu kapak 1930'lu yılların öjenist politikalarına yakın çizgide bir tavır göstermektedir. *Aile Dostu* dergisinin diğer sayılarında da çağdaş aile ideali olarak seküler, modern, mutlu çekirdek aile tasvirlerine (ebeveyn ve çocuk/lar) yer verilmektedir.

Ailelerde kadının rolü ve görevleri sıklıkla vurgulanmakla birlikte aile reisi her zaman baba olarak tasavvur edilmekte; anne destekçi bir konumda yer almaktadır. *Ev-İş* dergisinin Kasım 1937 tarihli 8. sayısının kapağında baba gazete okuyup, anne dikiş dikerken cinsiyet ayrımı olmadan çocuklar ders çalışmaktadırlar. Keza *Ev-İş*'in Ocak 1938 tarihli 10. sayısında da çekirdek aile motifi "yuvayı yapan diş kuştur" cümlesi ile kapağa taşınmaktadır.

Görsel 4. *Ev-İş* (Ocak 1938, 10)Görsel 5. *Ev-İş* (Kasım 1937, 8)

Ana dergisi kapaklarında ve iç sayfa görsellerinde aile temasından çok anne-çocuk imgesi yoğun bir yer tutmaktadır. Genel olarak seküler bir aile ve dolayısıyla görseller dergide görülmekle birlikte derginin ilk sayısında belirtildiği gibi köylü kadınları da dergiyi okumaya teşvik etmek amacıyla zaman zaman köylü, başörtülü kadın resimleri de dergide yer almaktadır.

Görsel 6. Ana (15 Ocak 1938, 1)

Görsel 7. Ana (15 Ocak 1938, 1)

Görsel 8. Ana (1 Ocak 1939, 12)

Amerikalı Diplomatın Gözünden 'Gerçek' Türk Ailesi Tasavvurları

Cumhuriyet rejiminin mevcut aile hayatını örneklerle ortaya koyan G. Howland Shaw, her anlamda -coğrafi, kent/kırsal, yaş, eğitim, gelir vb.- farklı demografik özelliklere sahip 44 ailenin kültürel, siyasal, ekonomik, dini ve ev-içi hayatını aktarmaktadır. İstanbul, İzmir ve Eskişehir'in kent ve kırsalında çoğunluğu var-

lıklı aileler olmakla birlikte orta ve alt gelir gruplarından ailelerin hikayelerinde ortak temel özellik eski rejimden yeni rejime geçiş sürecinde ailelerin yaşadığı travmatik dönüşümlerdir. Farklı sınıfsal özellikler barındırmakla birlikte, kadın veya erkek Türkleri "güçlü ve sıklıkla mantık dışı bir tutkuya sahip bireyler" olarak nitelendiren Shaw (Bali, 2007, s. 13), her yerde yeni ve eskinin çatıştığı modern Türkiye'de Batılılaşmanın yaygın bir güç olduğunu dile getirmektedir. Batılılaşmanın Türk evlerine, görüşme yaptığı birçok ailenin sözlerine dayanarak, geniş kitlelere, özellikle de gençliğe ulaşan, ikinci okul olarak adlandırdığı sinema ile girdiğini belirtmektedir (Shaw, 1933, s. 11, 47). Ne var ki, başka aileler de sinemayı gençliğin ahlaki olarak çökmesinin, ebeveynlere saygısızlık etmelerinin ve çatışmalarının kaynağı olarak, hatta eski devleti yıkan bir "şeytan icadı" olarak tanımlamaktadırlar (Shaw, 1933, s. 84, 92).

Raporda geleneksel Türk aile hayatındaki eski kavramlardan yakın bir zamanda uzaklaşıp, bireyin gelişmesi, devletin ilerlemesi ve gençliğin idealleri ekseninde Batı dünyasının pratik felsefesine yer verildiği farklı aile hikayeleri ekseninde aktarılmaktadır (Bali, 2007, s. 11, 58 ve 61). Savaştan galibiyetle çıkan vatandaşların, başarının temelinde Cumhuriyet'i gördükleri ve bu süreçte gelenekselden moderne bir geçiş döneminde olunduğu, fakat bu geçişin gelecekte olumsuz ve dikkat edilmesi gerekli emarelerinin olacağı da vurgulamaktadır (Bali, 2007, s. 114).

Shaw'un raporunda İstanbul, İzmir ve Eskişehir kent merkezleri ve kırsallarından aktarılan hikayelerdeki ailelerin neredeyse tamamında rejim değişikliği ile ailelerde görülen kırılmalar betimlenmektedir. Türk ailelerinde kuşaklar arasındaki çatışma özellikle "geleneksel, muhafazakar, otoriter ve dindar" baba figürleri ile batılı hayata özenen yeni rejimden beklenti içinde olan oğulları arasındaki çatışma çarpıcı biçimde ortaya konmaktadır.¹⁷ İlk grupta 9 ailenin hikayesinin anlatıldığı bölümde yeni düzene ayak uyduramayan, mevcut iktidara muhalif ve eski lüks ve prestijini kaybetmiş eski rejimin üst düzey bürokratları, askerleri ile çocukları arasında yaşanan tartışmalar ekseninde ailelerdeki kopuş anlatılmaktadır. Örneğin oğlunun tamamen Kemalistlerin etkisi altında olduğunu düşünen bir baba oğlu ile ilişkisini bitirir ya da eski günlerindeki konumunu kaybeden anti-Kemalist baba ailesinden kendisini soyutlayıp ve kopabilir (Shaw 1933, ss. 24-30).¹⁸

¹⁷ 1930'lara kadarki roman ve hikayelerde de sıklıkla kullanılan temanın kuşaklararası çatışma ve -Yaprak Dökümü'nde olduğu gibi- babanın otoritesinin zayıflaması ile ortaya çıkacak ailevi çöküş (Duben & Behar, 2013, s. 212) olması, toplumsal kaygıları yansıtmaması açısından, Shaw'ın bulgularını destekler niteliktedir.

¹⁸ Bu dönemde görülen kuşaklararası çatışmanın kökenleri Osmanlı döneminde başlayan modernleşme çabalarına kadar uzanmaktadır. Nitekim geleneksel Osmanlı aile yapısında yaşlıların otorite ve gücü öylesine ön plandaydı ki, oğulların öz saygı ve benlik duyguları gibi, yeteneklerinin sınırlarını da babalar belirlemektedir. Bu nedenle II. Mahmut döneminde bir ferman yayımlanarak babaların oğullarının yeteneklerinin gelişimini engellemeleri salık verilmiştir (Aytaç, 2007, ss. 123-124).

Yeni rejimle birlikte gençlerin dine ve aileye saygılarını yitirdikleri hikayelerde de dile getirilirken, seküler bir yaşam tarzına sahip olan, eğitime önem veren otoriter babaların da aileye hâkimiyeti üzerinden Batı modasına -saç, dans, giyim vb.- özenen çocuklarını sildikleri görülmektedir (Shaw, 1933 s. 43, 68). Devlet tarafından arzulanan modern ailenin tasavvuru yapılırken dergilerde, gerçek hayatta iktidara muhalif ya da destekçi “geleneksel, otoriter baba” figürü üzerinden aile içi kopuşların hikayesi anlatılmaktadır.

Raporda anlatılan en uzun hikâyede klasik Türk ailesi olarak tanımlanan ailede saygıya önem veren geleneksel baba ve büyükanne karşısında, yeni evlenen oğulları ve gelinleri arasındaki maddi ve manevi çatışma anlatılmaktadır. Shaw, bir açıdan geleneksel, muhafazakâr ve entelektüel “akıl” adam olarak gördüğü babanın konumunu savunarak Batılı yaşam ve modernlik kisvesi ile eğlence hayatına düşen ve öz değerlerinden uzaklaşan evladı eleştirir bir tutum sergilemektedir (Shaw, 1933, ss. 54-58).

Cumhuriyet ailesi inşa edilirken millet olarak homojen bir yapı inşa edilmekte, ülkede mevcut azınlık nüfustan bahsedilmemektedir. Ne var ki, Shaw’un raporunda azınlıktan -Rum, Ermeni, Yahudi- kadınlarla evlenmek isteyen Türk erkeklerin aileleri ile yaşadıkları çatışmalar ve aile içinde yaşanan ayrılıklar dile getirilmektedir. Bir “gavur” ile evlenmelerinden öğullarının ölmesini tercih eden ailelerin gelenekler ve İslam eksenindeki keskin tavırları ve çevreyi fazla dikkate almaları yazarı oldukça etkiler (Shaw, 1933, s. 68, 72 ve 107). Dönemin birçok eserinde görülmeyen bir gerçekçilikle Türk toplumunda, özellikle de ailelerin karar alma mekanizmalarında “elalemin” çevrenin, komşuların rolü ya da gücü farklı hikayelerde sıklıkla yer bulmaktadır (Shaw, 1933, s. 31, 47).

İslam ve gelenekler ile modern devlet ekseninde ailelerde yaşanan çatışmanın bir diğer boyutu çok- eşli evlilik yapan veya kendinden çok genç kadınlarla evlenen erkeklerin oğulları ile yaşadıkları çatışmada “anne”nin konumuna yönelik eleştirel tutumdur (Shaw, 1933, s. 53, 82). Annelerini korumak isteyen oğulları tarafından babalar hem çağdaş aile yaşamına hem de hukuka aykırı tavırları ekseninde eleştirilirler. Bununla birlikte Shaw, tüm çatışma ve eleştirilere rağmen babaları olmayan ailelerin iç dengelerinin, huzurunun bozulduğunu, varlık ve gücünü sonunda kaybettiğini de dile getirir (Shaw, 1933, s. 83). Dolayısıyla dikkat çekici bir biçimde Batılı bir göz olarak Shaw’ın gelenekçilik ve modernlik arasındaki çatışmada çoğunlukla gelenekselden yana bir tavır takındığı görülmektedir. Bu da Batılılaşma üzerinden tartışmaya açılan aileye yönelik görüşlerin esasında toplumsal cinsiyete yönelik bakışla da temellenmekte olduğunu ve meselenin basit bir doğu-batı, gelenek-modernlik ikiliğinden ibaret olmadığını göstermektedir.

Sonuç

Türkiye’de cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren hemen her alanda yeni bir rejimi inşa etmek ve yerleştirmek adına çeşitli çabalarda bulunulmuştur. Bu alanlardan belki de en çok önem verileni ise, yeni tip bir insanın, cumhuriyet

insanının biçimlendirileceği aile kurumu olmuştur. Ailenin önemli bir diğer yanı ise azalan ülke nüfusunu artırma istencidir. Bu amaçla pronatalist nüfus politikaları uygulanmış nüfusu artıracak her türlü yol ve yöntem teşvik edilirken, evliliğe engel teşkil eden sorunlar bertaraf edilmeye çalışılmış, gebeliği önleyici yöntemler yasaklanmış, çok sayıda çocuk sahibi olmayı özendirici uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e basının özgürlüğü ve niteliğine dair pek çok tartışma yürütülmüş olsa da, dergiler her zaman daha yenilikçi ve ciddi tartışmaların kendine yer bulduğu alanlar olarak görülmüş, ayrıca toplumun farklı kesimlerine yönelik içeriklerin hazırlanmasına da fırsat vermiştir. Kadın, çocuk, gençlik, siyasi, düşünsel, edebî ve sanat dergileri kendi konu alanlarından hareketle herhangi bir dönemdeki ideolojik tartışmalara ilgili zamandaki basın özgürlükleri çerçevesinde katkı sunmuşlardır.

Osmanlı'nın son dönemlerinden Cumhuriyet'in ilk dönemlerine değin aile konusundaki tartışma konuları benzerlik göstermiştir. Duben ve Behar'ın (2013, ss. 209-210) da belirttiği gibi Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren Türk ailesi söz konusu edildiğinde ailenin yetersizlikleri, çokeşlilik, görücü usulü, ataerkil kadın erkek ilişkileri, ev idaresi, evdeki iş bölümü gibi konular ön plana çıkmışsa da 1930'lu yılların farklı yanlarından biri bu meselenin artık aile ve ulusun çöküşü endişesiyle değil, aile ve cumhuriyeti güçlendirmenin temel odak tutularak alınması olmuştur. Bir başka fark da, Cumhuriyet rejimine geçişin öncesinde hem farklı siyasi kesimlerin hem de aynı siyasi görüşe sahip kişilerin aileye yönelik görüşleri açısından çokça tartışma yaşanmaktayken, 1930'lu yıllarda basının içinde bulunduğu şartların da etkisiyle, aileye yönelik görüşler konusunda ciddi fark ve çatışmaların ön planda olmamasıdır.

1930'lu yıllarda fikir dergilerinde yayınlanan aileyle ilgili makalelere bakıldığında, dönemin yasal sınırlamaları ve ideolojik yönlendirmeleri ile uyumlu yazıların yayımlandığı söylenebilir. Ancak bu yazılarda ideal aile modelinin nasıl olması gerektiği konusunda samimi bir çabanın varlığı da inkâr edilemez. Nitekim dergilerde yer yer modern olanın ne olduğu ne olmadığının sorgulanmalarına da, kimi baskıcı önlemlerin zararlarına da, Türk aile modeli ile benzerlik oranı oldukça düşük olan Sovyetlerdeki aile yapısının olumlu özelliklerinin vurgulanmasına da, evlilik oranını artırmayı teşvik edici savların da, çiftlerin birbirlerinden beklentilerindeki tutarsız yaklaşımlara da rastlanabilmektedir.

Bu dergilerde dönemin diğer dergilerinde olduğu gibi çocukların nasıl yetiştirilmesi gerektiği yolunda arayış devam etmekte, aile bireylerini eğitici ve telkin edici yazılara yer verilmekte, fakat bu sorumluluk sadece kadınlara değil, anne ve babaların her ikisine de yüklenmektedir. Çocukların eğitilmesi konusunda ise en çok okullar ve ailelerin iş birliği içinde olması gerektiği hususu üzerinde durulmaktadır. Her ailenin çocuğunun eğitim ve gündelik yaşamından sorumlu olduğu mesajı verilmekte, okulda iyi eğitim alan bir çocuğun terbiyesinin sokakta bozulabileceğine; çocukların ailelerine kendi kabahatlerini kapatmak için öğretmenleri hakkında yanlış bilgiler aktarabileceğine ya

da çocuktan sorumlu çok sayıda aile ferdinin mevcudiyetinin çocuklara terbiye vermeyi zorlaştırabileceğine değinilmektedir. Çocukların eğitim ve yetiştirilmesine verilen önemin ulusun iyiliği için elzem olduğu hususunun vurgulanmasından geri kalınmadığı gibi evliliğin, aile kurumunun da kişisel değil, toplumsal bir görev ve kurum olduğuna dikkat çekilmektedir.

Düşünce ve sanat dergilerinde, çağdaş ailelerde bireyselliğin yükselişi ya da ataerkil yapıdan sıyrılışın oldukça kurucu bir faktör olduğu dile getirilmekte, eski Türklerdeki kadın erkek eşitliği övünç verici bir durum olarak sunulmaktadır. Ancak kadınların bağımsızlaşması, bireyselleşmesi ve “müdanasılaşması” da aile yaşamı için engelleyici ve tehlikeli görülebilmektedir. Başka bir deyişle söz konusu kadınlar olduğunda ilkesel olarak savunulan değerlerin pratikteki yansımalarından çoğunlukla hoşlanılmamaktadır.

Muasır aileye yönelik arayışta doğu ve batıdan, geçmiş ve güncel örneklerle yer verilmekte, geçmişte çok eşli evliliğe neden olan unsurlardan bahsedildiği gibi, tek eşli çağdaş evliliğin kıymeti farklı toplumlardaki marjinal örneklerle karşı idealize edilmektedir. Böylesi terbiyevi bir aile modelinin topluma karşı sorumluluk olduğu da vurgulanmaktadır.

Çocuk dergilerindeki 1930’lu yılların aile tasavvurunda ise toplumsal cinsiyet rolleri açısından eril kimliğin ön plana çıkarılması dikkat çekicidir. Dergiler çoğunlukla oğlan çocuklarını hedef kitle olarak belirlemekte hem çocuklara doğrudan seslenişlerin hem de dergilerde yer alan hikayelerin ana öznesinin oğlanlar olduğu görülmektedir. Bu çocuklardan ileride ailelerini geçindirecek, uluslarına karşı vazifelerini hevesle ifa edecek adamlar olmaları beklenmektedir. Kız çocuklarına yer verilen çok daha az sayıda öyküde ise tembellik edip “çene çalmaktan” kaçınmaları gerektiği, eşleri ve çocuklarının bakımını sağlamak için gerekli meziyetleri edinmelerinin makbul kadın olmaları için şart olduğu mesajı verilmektedir.

Kadın dergilerindeki kadınlığa yönelik anlayış da çok farklı değildir. Çağdaş Türk kadını dergilerde annelik, aile ve ev içi sorumlulukları üzerinden tanımlanmaktadır. Cumhuriyet rejiminin kadınlara her türlü hakkını verdiği söylemiyle, kadınların istedikleri her alanda var olabilecekleri, ama asıl ve en önemli toplumsal görevlerinin ailevi sorumlulukları ile eğitilmiş ve bilinçli annelikleri olduğu söylenmektedir. Annelik yer yer kutsallaştırılarak kadınlar motive edilmek istense de aileyi ayakta tutmak, çocukları yetiştirmek için tüm sorumluluk kadınlara yüklense de aile reisi baba olarak ele alınmaktadır. Her vatandaşın aile kurumunun güçlü olmasından sorumlu olduğu dile getirilerek, boşanmak oldukça olumsuz bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Seküler, modern çekirdek aile imajı dergi kapaklarının başat unsuru olarak yer almaktadır.

G. Howland Shaw’un 44 aile ile yaptığı görüşmelerden yola çıkarak, dışarıdan bir bakış olarak, dönemin ailesine yönelik yaptığı tespitlerde batılılaşma yönünde yaygın bir çaba olsa da eski ve yeni aile modellerinin çatıştığı vurgulanmıştır. Özellikle baba ve oğullar arasında yaşanan çatışmada oğulların yeni düzenden yana oldukları söylenmektedir. Öte yandan seküler babaların

dahi Batılılaşma açısından hoş görmedikleri yönleri benimseyen çocukları ile ilişkilerinde kopuşlar olduğu bulunmuştur. Söz konusu dönüşüm ve çatışma anlatılarının Türkiye'nin birçok farklı bölgesinde yaşayan ailelerde bile yoğun bir şekilde yaşandığı düşünüldüğünde, dönemin dergilerinde sunulan yeni aile imajının toplumdaki karşılığının henüz oldukça kısıtlı olduğu söylenebilir. Bu gerçek, inceleme kapsamındaki tüm dergilerde yeni nesillere verilen önemi de daha anlaşılır kılmaktadır. Yeni kurulmuş cumhuriyetin kendisi gibi genç ve çağdaş değerlerle kuşanmış neferlerle ideal ve ülkülerini sağlamlaştıracağı düşünülmekte ve bu nedenle de modern çekirdek aile bu gençlerin yetiştirileceği ana yuva olarak oldukça önemsenmektedir.

Kaynakça

- Aday, E. B., & A. Tamer Torun (2019, 19-21 Eylül). *Toplumsal cinsiyetin inşası bağlamında Yavrutürk Çocuk Gazetesi (1936-1940) örneği* [Konferans Bildiri Özeti]. IX. Ulusal Sosyoloji Kongresi. Ankara, Türkiye.
- Alemdaroğlu, A. (2005). Politics of the body and eugenic discourse in early Republican Turkey. *Body and Society*, 11(3), 61-76.
- Atatürk, M. K. (1933). 10. yıl nutku. <https://www.ktb.gov.tr/TR-96294/10-yil-nutku.html> adresinden erişilmiştir.
- Aybers, O. (2017). *Eugenics in Turkey during the 1930's*. Libra Kitap.
- Aytaç, A. M. (2007). *Ailenin serencamı*. Dipnot Yayınları.
- Bağla, L. (1977). Antonia Gramsci ve aydınların rolü sorunu. *Birikim*, 23, 84-92.
- Behar Eranlı, B. (1992). *İktidar ve tarih: Türkiye'de resmi tarih tezinin oluşumu*. Afa Yayınları.
- Behar, C., Işık, O., Güvenç, M., Erder, S., & Ercan, H. (2000). *Türkiye'nin fırsat penceresi: Demografik dönüşüm ve izdüşümleri*. Lebib Yalkın Yayınları.
- Berkes, N. (1942). *Bazı Ankara köyleri üzerine bir araştırma*. Uzluk Basımevi.
- Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı* (1931) Ankara: TBMM Matbaası <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/f6411312-a184-441d-8b06-f6e4a-97e52e0>
- Cumhuriyet Halk Partisi Programı* (1935) Ankara: Ulus Basımevi. <https://acikerisichf10931m.tbmm.gov.tr/items/0a8a4e77-b927-4b80-b7e6-d7d4181f3245>
- Çavlin, A., & Tamer Torun, A. (2020). "Türkiye'de ulus-devlet inşası sürecinde tek parti dönemi nüfus sayımlarının basın üzerinden değerlendirilmesi", TÜBİTAK SOBAG Proje Raporu. (<https://search.trdizin.gov.tr/en/yayin/detay/620902/turkiyede-ulus-devlet-insasi-surecinde-tek-parti-donemi-nufus-sayimlarinin-basin-uzerinden-degerlendirilmesi>)
- Davaz Mardin, A. (1998). *Hanımlar aleminden Roza'ya: Kadın süreli yayınlar bibliyografyası*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

- Duben, A. & Behar, C. (2013). *İstanbul haneleri: Evlilik hane doğurganlık: 1880-1940*. (N. Mert, Çev.). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Durant, W. (1939). Ailede kadın. *Fikir Hareketleri*, 13(323), 166.
- Ertuğrul, İ. (1937a). Aile ve çocuk. *Dıranaz*, 2(13), 1-2.
- _____ (1937b). Aile bilgisi. *Dıranaz*, 2(15), 14-15.
- Fahri, Z. (1936a). Türklerde aile içtimaiyatı II. *Yeni Türk*, 4(43), 339-343.
- _____ (1936b). Türklerde aile içtimaiyatı III. *Yeni Türk*, 4(44), 401-407.
- Fahri, Z. (1938). Aile içtimaiyatı. *İstanbul Darülfünun Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 14(4), 292-315.
- Ferit, M. (1934). Aile müessesesi tehlikededir. *Bütün*, 4, 58.
- _____ (1934b). Aile müessesesi tehlikede. *Bütün*, 5, 69
- Karanakçı, S. (1938). Aile ve tekamülü. *İnsan Fikir ve Sanat Mecmuası*, 1(5), 422-424.
- _____ (1938b). Eski Yunan ve Roma'da aile. *İnsan Fikir ve Sanat Mecmuası*, 1(6), 490-493.
- İlyasoğlu, A., & İnsel, D. (1984). Kadın dergilerinin evrimi. *Türkiye'de dergiler ve ansiklopediler (1849-1984)* içinde. Gelişim Yayını.
- İskit, S. (1939). *Türkiye'de matbuat rejimleri*. Matbuat Umum Müdürlüğü.
- Kocabaşoğlu, U. (1981). 1919-1938 dönemi basınına toplu bir bakış. *Yıllık A.Ü.S.B.F. Basın ve Yayın Y.O. Dergisi*, VI, 95-127.
- Koç, C. (2006). *Tek parti döneminde basın iktidar ilişkileri (1929-1938)*. Siyasal Kitabevi.
- Mazıcı, N. (1996). "1930'a kadar basının durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", *Atatürk Yolu Dergisi*, 5(18), 131-154.
- Mirza Girgin, A. (2021). Reflection of gender roles in children's magazines during foundation phase of modernity axis. *International Journal of Turcologia*, 16(31), 29-48.
- NARA RG59/867.405/7, 30 March 1933. Shaw, G. Howland (1933) *Family Life in The Turkish Republic of 1930's*. [Bali, Rifat (Yay. Haz.) (2007) Isis Press.]
- Özbek Giray, Ö. (2021). Kemal Salih Sel'in yayıncılık faaliyetleri ve Aylık Mecmua. *Edebî Eleştiri Dergisi, Takvîm-i Vekâyî'den 1928 Yılına Süreli Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı*, 264-285.
- Resmî Gazete. 1931 Matbuat Kanunu. 8.VIII.1931, Sayı: 1867 (www.tbmm.gov.tr/kanuntbmmc01001881)
- Soylu, T. (1935a). Türk aile kurumunda çocuk sevgisi. *Altan*, 1(8), 5-6.
- _____ (1935b). Türk Aile Kurumunda Çocuk Sevgisi. *Altan*, 1(9), 10-12.
- Şevki, M. A. (1933). Sovyet Rusya'da aile. *Mülkiye*, 3(26), 25-31.

- _____ (1934). Muasır aile nerede. *Mülkiye*, 4(41), 4-7.
- Tamer, A. & Çavlin Bozbeyoğlu, A. (2004). "1927 nüfus sayımının Türkiye'de ulus devlet inşasındaki yeri: Basında yansımalar", *Nüfusbilim Dergisi*, 26, 73-88.
- Topuz, H. (2003). *II. Mahmut'tan holdinglere Türk basın tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Toprak, Z. (1984). Fikir dergiciliğinin yüzyılı, D. İnşel (Ed.), *Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler* içinde (ss. 13-54). Gelişim Yayınları.
- _____ (2017). *Türkiye'de yeni hayat: İnkılap ve travma 1908-1928*. Doğan Kitap.
- Turna, N., & Bolat, E. (2024). Erken cumhuriyet döneminde bir aile dergisi: "Aile Dostu" ve Okuyucu Kitle, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 20(40), 225-268.
- Ultav, G. (1933a). Aile ve mektep, *Gül*, 2(12), 217-219.
- _____ (1933b). Aile ve Mektep, *Gül*, 2(13), 236-239.
- Üstel, F. (2005). *Makbul vatandaş"ın peşinde-II.Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi*. İletişim Yayınları.
- Yalçın, M. (1935). Bugünkü aile. *Bütün*, 29, 670-672.
- Y. Y. (1936). Aile anlaşmazlıkları ve terbiye. *Yeni Kültür*, (H. Çerçel, Çev.), 3, 73-75.
- Zeki, M. (1934). İstanbul'da aile hayatı. *Halk Bilgisi Haberleri*, 4(41), 97-99.

Sürelî Yayınlar

Aile Dostu (1931-1932)

Cumhuriyet Kadını (1934)

Ev-İş (1937-1939)

Ana (1938-1939)

Etik Kurul Onayı: Etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.

Çıkar çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Oranı: A. Tamer Torun (%50), A. Mirza Girgin (%50).

Ethics committee approval: There is no need for ethics committee approval.

Conflict of interest: There are no conflicts of interest to declare.

Financial support: No funding was received for this study.

Author contribution rate: A. Tamer Torun (50%), A. Mirza Girgin (50%).